

Presentació

Elogi del Fragment

«Vi sono molte arti, ma la follia è la medesima; vi è una sola origine per tutte le arti, un solo fine, anche se i materiali sono diversi»

(Petrarca, *De remediis*, Dial. xLI)

Encara que pugui semblar paradoxal, el contingut general d'aquest núm. 4 de MATERIA. Revista d'ART, perfila els seus «materials» més densos com a fragments d'un mosaic incomplet que ens fa pensar en algunes de les obsessions de la nostra disciplina. Fragmentar és trencar, separar, desunir, però el fragment evoca també la unitat perduda, el tot dispers, la globalitat desintegrada. Un fragment és un tros i, per consegüent, delata la mancança d'un o d'altres trossos. Potser sigui cert que cada vegada tenim més consciència de la parcialitat, de la dispersió, del negatiu, de l'incomplet, de la petjada, de la perifèria, de l'altre, de les sutures i les juntes, de les parts trencades, del buit i de la runa, del *non finito*, de l'*informal*, de la zona que roman fosca, virtual o en penombra, d'allò que ha estat destruït o perdut, en definitiva, d'un no-res o d'un antivalor que esdevé la millor forma de copsar la presència i el valor. A més, sempre hi pot haver un engranatge que falta, una peça perduda, un graó esllavissat, una llacuna o un paisatge esvaït que tot ho dificulta o enrareix. La funció esdevé *disfunció*, el model *inmodèlic*, la certesa dubte. Però al mateix temps cal donar també la volta als problemes i convertir el fragment o, encara més, l'absència i la presència que en ell es congreguen, en indicis d'una història *amb cos i ànima* (o amb *cap i peus* si es prefereix un altre tipus de metàfora).

S'escau ara més que mai assumir el «tot» com una aspiració utòpica, o impossible, però també esdevinguda lícita i necessària com la mateixa utopia. Les nostres tasques s'incorporen a un concert –o vell aplec– de fragments, impressions,

notes, registres i traces de la creativitat humana (o artísticitat) que un cop reunits porten quasi sempre a una realitat més profunda i immanejable. De tota manera, cal pregar, creuar els dits o, confiar, simplement, per a que no ens manqui mai el fragment ni la cultura que genera. Si no traïm la seva natura convertint-lo en tot parcial i autònom, *unicum* isolat, insoluble i específic, el fragment evocarà sempre l'existència de la part o les parts més inextricables i, fins i tot, és possible que ens ajudi a entendre les que ens falten completament. En definitiva, els fragments porten associats objectius i aspiracions, intuïcions i constatacions que no hauríem de voler pas tancar dins d'una vitrina irrompible plena de conclusions definitives. La *totalitat*, de la mida que sigui, és difícil de tocar amb els dits. Davant d'ella és difícil de sostenir la mirada. Sembla que no hi és, però hi pot ser, i és aquesta la possibilitat que sovint ens inspira, a la recerca d'una totalitat estratègica o a escala humana. Es pot prendre partit: pensar, imaginar, discernir, sospesar, observar, avaluar, decidir, elegir, cercar o mesurar, a desgrat de la incapacitat de completar efectivament moltes coses, que encara no estem autoritzats a afirmar si han estat destruïdes o dispersades per sempre. No hi ha pas necessitat absoluta de preveure tampoc el que encara no s'ha esdevingut, o de descriure el que no té un final massa segur. Malgrat aquest passiu que deixa marca, el present es projecta a la fi com un fragment inaferrable que sobreviu una estona incerta entre el passat i el futur. Entretant, i dins del nostre peculiar context, és a l'abast de la mà definir els límits de les propostes que fem, donar la pauta d'on comença i on acaba el «fragment» que hem triat i assenyalar què és allò que oferim al debat. Reflectir les intencions pot ser un inici per resoldre alguns problemes, cercar-les en les obres que estudiem —o en els seus *creadors*— potser no sigui l'única via pertinent, però veure els entrebancs que l'intent comporta ens ajuda a sortir de l'amnèsia i a enfilat noves vies d'anàlisi que tot sovint es recarreguen de nous interrogants.

Potser algú cregui que els fragments d'art o de vida més actuals tenen formes més properes al Caos que al Cosmos, però sempre hi ha el consol de donar un cop d'ull a un Cosmos caòtic o deixar-se portar a un Caos cosmològic on es pot guanyar terreny per tal de creuar les fronteres que separen l'ordre del desordre. La idea que tenim del fragment pot arrelar aleshores més en l'embaràs del que és superflu —en l'omissió i l'oblit per excés d'obres i saturació d'informació—, que en la buidor que crea el que ja no hi és o s'ha perdut. Ara i adés, qualsevol que sigui el moment d'estudi triat, el punt de vista escollit o el nivell de desmemòria, tenir consciència de la parcialitat de les aproximacions i del seu cos fragmentari pot acostar-nos freqüentment a la realitat artística, més que no pas els estudis o manuals amb capacitats omnímodes, infal·libles, universalistes i enciclopèdiques, ben esquilades des del seu naixement.

En el nostre joc, el d'una publicació periòdica, és inútil, a més d'ingenu, pre-disposar-se a reunir tots els fragments sobre un tema; comptem que serà suficient amb aplegar-ne alguns a manera d'índicis, lluernes o senyals en el camí. Hem de tocar de peus a terra. En el fons, la fita no és arribar a base de fragments a cap discurs tancat i artificiosament coherent. Aquest no ha estat mai, és clar, l'objectiu ni dels monogràfics, amb els que esperem retrobar-nos en el futur, ni d'aquells apartats dedicats als materials. Tanmateix, en aquesta ocasió hem volgut fer l'elogi explícit del fragment, malgrat el «tot» o per raó de la seva efímera, dissortada o maldestra existència.

El fragment i el detall no són ben bé el mateix, però hi ha també alguna cosa que els uneix. La coberta de la revista s'inspira ara en el detall per a suggerir el fragment. En destaquem les juntes i aquell medi tècnic i creatiu en què sempre hi ha una part desconeguda. Forcem doncs una mica el detall, el seu color i natura, per descobrir el que hi pot haver al darrera, quan encara no tenim el tot al davant. La signatura que veiem en la ceràmica és també una part, un ingredient, un valor important, però no la confondrem amb un fet inqüestionable, amb una garantia completa, o amb una certesa absoluta sobre l'ésser essencial ni en aquesta ni en d'altres obres.

Hem aplegat fragments, encara que no som pas com el col·leccionista que busca la peça que li manca, ni tampoc conservadors de les col·leccions d'un museu als que interessa molt omplir un forat important en les sèries sempre incompletes de l'exposició permanent. Tampoc actuem com el restaurador preocupat per refer la unitat d'imatge d'una obra malmesa o semidestruïda. Per tant, ens podem permetre el luxe de jugar amb els trossos i d'acceptar l'estudi tant d'aquells que no encaixen o no han encaixat encara, dels considerats inexplorats o *inèdits* o dels ja coneguts. Uns i altres sumats, o per separat, sovint donen peu a aportacions estimables que acosten a l'actualitat els fets i pensaments artístics de diferents moments històrics, enclòs el nostre, en un itinerari que pot recórrer sense entrebancs els espais de les diverses manifestacions que considerem artístiques. La cita de Petrarca, que parla per boca de la *Ratio* en diàleg amb el *Gaudium*, mena a algunes afirmacions sobre la unitat en origen de totes les arts, derivades d'una sola follia: «*ma la follia è la medesima*». En la visió *disparatada* del fragment podrem trobar també una via a la reflexió sobre la unió en la desunió: «*un solo fine, anche se i materiali sono diversi*».

És ben veritat que sempre hi ha precedents i paral·lels, a més d'un llarg espectre d'articles, cicles de conferències, col·loquis i contribucions *mil* a la Història

de l'Art que al·ludeixen a la dimensió fragmentària del nostre coneixement sobre l'obra i el seu context. Una selecció dels més importants i originals podria venir a demostrar el que dèiem. No debades en aquesta ocasió publiquem un veritable «frammento siciliano», que ens permet recordar el títol d'un honorable article de Roberto Longhi a la revista florentina *Paragone*. Tanmateix, la idea que ens ha permès donar ara sentit a materials diversos no es troba tant en el títol —sempre tan ben triat per Longhi— que recolza l'argument que tenim entre mans, sinó en la recerca d'un plantejament comú que ens permet fer una petita llaçada sobre materials miscel·lanis. Així, a més del fragment insular que ens acosta a la pintura gòtica siciliana, no manquen tampoc en la revista altres fragments territorials sorgits de la realitat artística catalana que s'eixampla per diversos fronts temporals, medievals, moderns i contemporanis. Aquesta no és raó per a no fer-nos ressò també dels contactes amb altres latituds més o menys pròximes que delaten circulació, relacions i camins oberts a l'art internacional de diferents moments. La mirada sobre l'art contemporani, la teoria i la reflexió sobre l'art conviden a abordar temes urgents en alguns dels seus aspectes més inquietants. Tots els historiadors i estudiosos de l'art tenen el dret —i potser el deure— d'exposar un punt de vista davant d'un panorama efervescent però tal vegada menys decebedor del que de vegades se'ns dona a entendre. I potser la millor manera de moure's és fer-ho i seguir aprofundint en els nostres discursos, ortodoxos o dissidents, més venturosos o més aventurats, però dins d'una *disciplina* pròpia que, per mor de les autoritats competents, sembla que encara ni s'acaba ni té, a l'inici del nou mil·lenni, una clara mort acadèmica. Llarga vida, doncs, a l'art, a la història i a la teoria de l'art o les arts, i als seus esqueixos, malgrat les irrefrenables i cíclics visions mil·lenaristes.

Al capdavall, el que cal es donar pas a una densa sèrie de treballs sobre aquesta matèria i les seves problemàtiques. El millor destí que desitgem als fragments que ja hi són —sense renunciar als que encara esperem amb afany— és que despertin l'interès (o algun interès) i, si sembla oportú, puguin afegir-se a la *summa* sempre incompleta i perfectible dels nostres coneixements.

Abans de concloure la presentació d'aquest n. 4 de *MATERIA* no oblidem el degut comiat a un professor i amic molt estimat, en Miquel Porter Moix, que ens va deixar el 18 de novembre de 2004. Obrim, per tant, aquestes pàgines amb el record inesborrable de la seva rica i generosa personalitat.

Rosa Alcoy